

Petőfi nevééről.

Vannak dolgok, amelyeket megszokottságukban annyira természetesnek veszünk, hogy nem is jut eszünkbe gondolkozni rajtuk. Így vagyunk Petőfi Sándor névvel is. Mindenki tudja, hogy eredetileg Petrovicsnak hívták, de jóformán még az irodalomtörténet sem firtatta ennek a névváltoztatásnak a létrejöttét.

A *Petrovics-család* felvidéki származású s állítólag 1667-ben kapott nemesiséget I. Lipóttól, bár vannak, akik kétségbe vonják, hogy a költő ennek a nemes ágának leszármazottja. Kevésbé ismert az az érdekes tény, hogy a család eredeti neve *Petrovicz*. Még Petőfi apja is *Petrovitznak*, *Petrovicznak* írja nevét kezdetben a kiskőrösi számadásokban, bár az aszódi házassági anyakönyvben, 1818-ból Stephanus *Petrovitsot* találunk. 1823-tól kezdve *Petrovitsnak*, *Petrovicsnak* nevezi magát a költő apja. Ez a változás állítólag a kiskőrösi jegyzőnek, *Haksányi Józsefnek* tulajdonítandó, aki ezt a „magyarosabb” alakot ajánlotta. A -vics végű, szerb hangzású alak miatt gondolták sokan Petőfit rác vagy szerb eredetűnek.

A név írott alakjának állandóságával tehát nem sokat törődtek akkoriak. Jellemző ez a multra. Történelmi nagyjaink nevét, sőt aláírását különböző alakban találjuk a régi okiratokban. (Elég a *Balassa—Balassi-vitára* utalnunk.) Csak a mult század elején tiltják meg királyi rendeletekkel a nevek önkényes elváltoztatását.

A költő ifjúságából származó okmányok is eltérően őrzik meg nevét. A kiskőrösi evangélikus egyház születési anyakönyvének első bejegyzése az 1823. évben január 1. kelettel: Alexander, parentes Stephanus *Petrovics* et Maria *Hrus*. De már a kecskeméti evangélikus elemi iskolában 1828 májusában Alexander *Petrovits* néven írják be a gyermeket. A pesti evangélikus gimnázium az 1833—34. iskolaévről *Petrovich* Alexandernek ad bizonyítványt. A következő évben a pesti piaristáknál *Petrovics* néven szerepel, aszódi gimnázista korából származó füzetein és bizonyítványain, az 1836—38. évekből Alexander *Petrovics* olvasható. Innen Selmecbányára kerül az evangélikus liceum VI. osztályába. Itt verset ír *Szeberényi* Lajos nevű barátja emlékkönyvébe s ez alá *Petrovich* Sándornak jegyzi nevét. Így szerepel az önképzőkör, a „Nemes Magyar Társaság” jegyzőkönyveiben is. Nevének eh-val írása, úgy látszik, szándékos. Bizonyosan magyarosabbnak érzi ezt az alakot s talán előkelőbbnek is, bár ismerve korán kialakult demokratikus felfogását, ilyen szándéka valószínűtlennek látszik. Fellobbanó magyar érzése vezette a változtatásban, mert magyarságában sértik és támadják meg. Pánszláv érzelmű tanára magyar történelemből buktatja meg, holott maga is alig tud magyarul, a tót és magyar önképzőkör ifjúsága szinte ellenséggé áll szemben egymással. Mindez az alföldi „kunfi”-ban, ahogy magát büszkén nevezi, öntudattá izzítja magyarságát. Hirtelen lobbanó, makaes természetű és elvhűsége már ekkor megnyilatkozik s kitör minden célzásra, sértésre vagy támadásra. Sokszor végletesen is. Azt vitatják szlovák iskolatársai, hogy neve és vallása szerint nem magyar, köztük van tehát a helye: megtagadja szülővárosát és vallását is. Itt a magyarázata azoknak a vitáknak, amelyek születésének helye körül folytak, s amelyeknek maga is alapot adott, amikor „Szülőföldem” c. verső

alá Kiskuufegyháza nevét írja. Ebben a gyökeresen magyar városban tölti gyermekéveit, s ezt tekinti szellemi szülőföldjének. Az akkor túlnyomóan tót lakosságú Kiskörös ellen tiltakozott magyar érzelme. Mikor egykori tanuló társai szemrehányóan kérdik, hogy miért tagadta meg szülővárosát, ezt feleli: „Mert bánom, hogy tótok közt születtem.“ Egy barátjának pedig így nyilatkozott: „Kiskörösön születtem, csak azt rösteltem, hogy luteránusnak.“ Inkább vonzódik a kálvinizmus felé, amelyben ő is a „magyar“ vallást látja.

Selmecbánya után nevét már többnyire a magyarosabbnak vélt *Petrovich* alakban találjuk, így katonai okmányain, *Nagy* Imréhez írt levelén (Grác, 1840. ápr. 30), a verssorok alatt, amelyeket Pozsonyban, 1841. március 21-én ír barátja, *Török* Gyula emlékkönyvébe, pápai bizonyítványán az 1841—42. évből, *Bajzához* írt levelében, amelyben néhány versét küldi el hozzá (1842). Köztük van „A borozó“, amely *Petrovich* néven jelent meg az Athenaeumban.

Az a kis betűváltoztatás, amelyet nevében végzett, nem elégti ki. Valódi és eredeti magyar nevet akar, amely jelképe hazafiságának és méltó a magyar szó katonájához: a színeshez és költőhöz. Már nagyon korán próbálkozik neve magyárosításával, ami egyúttal a multjával való szakítást is ki akarja fejezni. Mikor Selmecről elmegy, *Szeberényinek* ajándékozott könyvébe *Örömfő Vidornak* írja magát. 1839-ben, amikor a Nemzeti Színházban statisztál, a *Rónai* nevet használja (érdekes, hogy *Jókai Eppur si muove* című regényében a költő *Pusztai* néven szerepel). Ez év nyarát egy rokonánál, a vas megyei Ostfiasszonyfán tölti. Itt szeret bele *Tóth Rózába*, s hozzá írt verseibe *Dalmának* írja magát. Pápai diák korában használja a *Homonnai* álnevet, s jellemző, hogy a *Tavaszi* című zsebkönyvben (Pápa, 1845) megjelent költeményei alatt is váltakozva szerepel *Petőfi* és *Homonnai* néven, valószínűleg azért, ne legyen feltűnő, hogy egy költőtől annyi verset közölnek. Vándorszínész korában (1841—43) a dicsőségre célzó *Borostyán* néven játszik. Versei alá többször írja a *Sólyom Sándor* nevet, a *Sió* név is megfordul eszében (talán tolnai emlékei nyomán), népdalait gyakran *Pönögei Kis Pál* néven adja ki később, s még 1847-ben is ír *Lator György* álneven. Egy *Jókaihoz* írt levelének aláírása *Dömsödi Góliáth Péter* (Pest, 1847. dec. 12). Az utóbbi neveken a költő játszi, tréfás kedve nyilvánul meg.

A sűrűn váltakozó álnevek között hamar felbukkan a *Petőfi* név. A költő családnévének magyaros fordítása, amelyhez természetes s mégis választékos ízlése vezet. Választhatta volna a *Péterfit* is, de ez ismert családnév volt, s ő eredetit akart alkotni, amely csak az övé, egyedül őt jelenti. Tudtommal ez a névalak akkor valóban új volt. Jellemző a név írásmódja — és a régebbi álnevek is (-i végzet -y helyett) abban a korban, amely hemzseg a hazaffyas és ál-nemesi nevektől. (Ha az idegen névhez hozzátették az -y vagy -ffy végzetet, már izig-vérig magyarnak hitték. Így született meg *Mayerffy*, *Kollerffy*, a franciásan megpödört *Zerffy* és a többi.) *Petőfi* a népfiának vallja magát neve írásában is. A márciusi ifjak, pl. *Jókai*, *Vasvári* stb. az ő példájára írják nevüket a demokratikus i-vel.

Abból az aránylag kevés feljegyzésből és levélből, amely a költő ifjúkorából fennmaradt, nem kapunk adatokat nevének megalkotására vonatkozólag, csak következtetni tudunk az okokra és a lelkifolyamatra, amely ide vezet. A *Petőfi* név megszületésének időpontját azonban körülbelül megála-

píthatjuk. A legrégibb adat egy sárszentlőrinci volt diáktársának, *Sárkány* Sámuelnek megemlékezése. A költővel pesti statisztálása idején (1839) találkozott. *Petrovics*nak szólította, de az komolyan így felelt: „Csalódik ön, én nem vagyok *Petrovics*.” Sárkány megütközve nézett rá: „Ne tréfálg, Sándor!” Erre ő félig tréfásan, félig komolyan így válaszolt: „De úgy van, barátom, én nem vagyok *Petrovics*, hanem *Petőfi*. Atyámmal keményen meghasonlottunk, — kitagadtuk egymást.” E szerint tehát a családjával való szakításnak, dacnak kell tulajdonítanunk a néveserét. *Sárkány* adata azonban olyan korai és annyira egyedülálló, hogy valószínűtlen. *Fereuzi* Zoltán szerint az eset később történt, s csak a feljegyző képzelete helyezte előbbre. Nincs semmi más adatunk, hogy a költő már ekkor *Petőfinek* mondja magát, ami furesa is volna, hiszen ugyanekkor a színháznál *Rónai* néven szerepel. Ha az időpont mégis helyes, s a *Petőfi* név már ekkor felbukkan a költő agyában, csak futó ötlet lehet még.

A *Petőfi* név eddig említett első előfordulása 1842-ből való. A pápai diákvét követő szünet végén, októberben írja Szabadszálláson tett látogatásakor *Hazámban* című költeményét, amelyet Dunavecseről küld fel *Bajzának*. A vers az Athenaeum 1842. nov. 3—1. (54.) számában jelent meg, *Petőfi Sándor* aláírással. Itt olvashatjuk először nyomtatásban ezt a nevet, amely annyira ismeretlen és szembetűnően álnév volt, hogy — mint *Petőfi* írja később — *Vörösmarty* „a *Petőfi* név alatt valami régibb írórt vélt rejtezeni.” (*Petőfi* levele *Szeberényi*hez, 1843.) *Keckemé*tről pedig ezt írja *Bajzának*: „Színésztársaim kételkednek, hogy én volnék az a *Petőfi*, kinök az Athenaeumban versei jönnek.” (1843. márc. 14.) Úgy látszik, még csak kipróbálja az új nevet, nem döntött még véglegesen mellette, mert éppen a *Hazámban* című vers megjelenése előtti napon (1842. nov. 2.) *Szeberényi*hez *Petrovich* névvel ír levelet. 1843-ban *Andor Diák* álnévben benyújtja verseit *Bajzához*, aki még nem ismeri személyesen, hogy őszinte véleményét megtudja. Csak amikor a neves kritikus dícsőően nyilatkozik a versekről, vallja be, hogy ő *Petőfi*. *Bajza* elismerő szavai szentesítik tehát mintegy a költő új, választott nevét, amelyre versei nem hoznak majd szégyent. Ettől kezdve leveleiben is *Petőfi Sándor* aláírást találunk.

A *Petőfi* név első megjelenésére azonban van egy jóval korábbi, eddig figyelmen kívül hagyott adat. A *Petőfi-házban* őriznek egy 1841. augusztus 31-én Pesten kelt nyugtatóványt *Petőfi Sándor* aláírással. (Kéziratterem, 101. sz.) Szövege: *Nyugtatóvány 6, azaz hat pengő forinttról, melyet verseimnek hat példányára előfizetési díj fejében fölvettem. Pest, aug. 31. 1841. Petőfi Sándor.*“

Kettős érdekességű ez az adat: azt mutatja, hogy *Petőfi* már pápai diáksága előtt, színész korában megalkotta végleges költői nevét, s ezen tizenhétéves korában ki akarta adni verseit.

Ha a nyugtatóvány keltezését akarjuk ellenőrizni, nem sok támaszunk van, mert a költőnek éppen erről a néhány hónapjáról tudunk legkevesebbet. Azt is egy jóval később (1842. júl. 7) *Szeberényi*hez írt adatokban meglehetősen szegény leveléből. E szerint 1841. nyarán születőtől, Dunavecseről június 10. körül távozott. Onnan Pestre ment, ahonnan azonban, mivel ott „semmi kedvező szél nem fútt, nem is lengedett”, tovább folytatta útját „à la

Hübele Balázs“ — mint tudjuk — a Dunántúlra, s Tolnában, Ozorán egy színésztársasághoz szegődött. Pesti tartózkodásáról semmi részletet nem tudunk. Az említett nyugtatvány elárulja, hogy legalább szeptember elejéig ott volt. De hogy mit csinált, miből élt másfél hónapig, csak találgathatjuk. Bizonyosan a színház körül lézengett, mint két évvel előbb, mert ott már ismerős volt, s alkalmi munkákból tengődhetett. Valószínűleg a színészek közül akadtak az előfizetők is a hat példány verskötetre. A nyugtatvány hitelességét megerősíti különben, hogy a kiadás szándékáról tud az irodalomtörténet. *Ferencki* szerint Petőfi 1841 őszén gondolt először arra, hogy kiadja verseit, amelyeket tolnai színészkedése alatt (?) írt össze. A füzetet magával vitte Pozsonyba, ahova október elseje után érkezett meg. *Wigand* könyvtáránál próbálkozott, de az nem adott semmit a versekért. Ekkor a füzetet *Neumann* Károly nevű barátjának ajándékozta, aki 1880-ban a Vasárnapi Ujságnak küldte be. Itt jelentek meg *Lanc* versei címen ezek a költemények. (36. sz.)

A *Petőfi* név megszületett tehát, most már tartalmat és értéket kellett neki adni. Cséngéső új és talán kissé mesterkelt is. A költő nem tudja magát véglegesen elhatározni mellette. 1842. július 7-én *Szeberényinek* küldött levelét tréfásan így írja alá:

(Jelenleg) *Petrovics* Sándor tanuló.
(Hajdan) *Rónai* színész.
(Jövőben) *Sió* színész és literátor.

A *Sió* név talán a *Sándorral* való alliterációja miatt is tetszik neki (mint később a *Sólyom*). Úgy látszik, mégis a *Petőfi* név mellett dönt, s az ezzel megjelenő verse végleg szentesíti választását. Új nevére már büszke és féltékeny is. Mint a *Pesti Divatlap* segédszerkesztője, 1844. október 27-én kérelmet intéz a lapban *Benőfy* úrhoz (Bruzmann Sámuel arlói lelkész, versei jelentek meg a 40-es években): „Miután némelyek a névhangzás hasonlatánál fogva azt gondolják, hogy *Benőfy* én vagyok, a további zavar elkerüléséért igen lekötelezne *Benőfy* úr, ha e különben is álnév helyett mászt szíveskednék választani.“ *Benőfy* azonban nem hajlandó erre, végül is *Vahot* Imre tanácsára kiteszi keresztnevét is, s azontúl *Benőfy Soma* aláírásai adja ki verseit.

Petőfi neve is írói álnév, s az is maradt, mert a költő sohasem gondolt arra, hogy nevét hatóságai engedéllyel megváltoztassa, noha költői nevét használja hivatalosan is. (L. honvédtiszti kinevezéseit stb.) Az irodalmi közvélemény és a hír szárnyára kapja az új költő addig ismeretlen nevét és ez szentesíti a cserét. Ez elég *Petőfinek*, a hivatalos formásokkal nem törődik. A szabadságharc másfél éve alatt a Helytartótanács helyett a belügyminiszter engedélyez kb. 600 névmagyarosítást (nagy szám ebben az időben: a hazafias felbuzdulás jele), de *Petőfi* neve nem szerepel ezek közt sem.

Jellemző a korra, hogy nemcsak a költő önkényes névváltoztatását fogadják magátólértetődéssel, hanem azt kiterjesztik családjára is. 1847-ben kelt az a levél, amelyben *Petőfi* kéri *Kovács* Pált, a Hazánk szerkesztőjét, hogy a neki járó lappéldányt küldje öccsének, *Petőfi Istvánnak*, Palotára. „Mészároslegény az öccsem, de végtelenül szeret olvasni“ — írja, s ebből a mondatából a szerepet mellett kiérezzük az ót olynyira jellemző őszinteséget is: nem szégyeli öccse mesterségét. István későbbi irataiban, az 50-es évekből származó katonai ok-

mányain mindenütt a *Petőfi* nevet találjuk, habár nevét hivatalosan ő sem magyarosította meg soha. Még érdekesebb az a fordított jelenség, hogy a költő szülei fiúk nevét veszik fel utolsó éveikben, s amikor meghalnak (1849. márc. 21., és máj 17.) a halotti bizonyítványt *Petőfi* Mária, szül. *Hrus*, illetve *Petőfy* István névre állítják ki, (Az anya nevét a halotti jelentésben tévesen *Petőfiné*, szül. *Herst Mária*-nak írták, mivel egyik fiú sem volt otthon a forradalmi események miatt a halálesetkor.) A költő fia, *Zoltán* is a *Petőfi* nevet viseli (l. szarvasi bizonyítványait). 1870-ben húnyt el, s 10 év múlva, 1880-ban a költő öccsével, Istvánnal kihal a család. A név azonban nem. A század utolsó éveiben (1886—93) azonban hatan veszik fel a már ragyogó fényű nevet, köztük 4 *Petrovics*, ill. *Petrovits* (Századunk névváltozásai). Csodálkozunk, hogy a minisztérium ezt engedélyezte. A *Petőfi* név ekkor már rég a halhatatlanságó.

Kovalovszky Miklós.